

Trekvlinders in België en Nederland in 2016 (Lepidoptera)

Eddy Vermandel & Albert Vliegthart

Samenvatting. Verslag over de trekvlinders in 2016 in België en Nederland. Een verkorte versie in het Frans en Engels wordt achteraan toegevoegd.

Résumé. Rapport sur les migrants observés aux Pays-Bas et en Belgique. Un sommaire en langues française et anglaise a été ajouté à la fin de l'article.

Abstract. Report on migrants observed in The Netherlands and Belgium in 2016. An abridged version in English and French is added at the end of the paper.

Key words: Migrating Lepidoptera – Belgium – The Netherlands.

Vermandel E.: Poorterslaan 118, NL-4561 ZN Hulst Nederland. vermandel@zeelandnet.nl

Vliegthart A.: Mennonietenweg 10, 6700 AM Wageningen Nederland. albert.vliegthart@vlinderstichting.nl

Inleiding

Zoals ieder jaar worden er trekvlinders waargenomen, waarbij bepaalde soorten vrijwel altijd worden gemeld. Soms lijken invasies van bepaalde soorten aan elkaar gekoppeld door bijvoorbeeld windinvloeden. In 2016 werden van sommige "gewone" trekvlindersoorten, zoals de oranje luzernevlinder, relatief weinig exemplaren gezien. Het waren juist bepaalde pijlstaarten, opvallend als ze zijn, die de aandacht opeisten. Zelden werden er zo veel windepijlstaarten, oleanderpijlstaarten en doods-hoofdvlinders doorgegeven. Zeker in het geval van de oleanderpijlstaart gaat het echter mogelijk niets steeds om gevallen van vlindertrek. Mogelijk zijn er ook exemplaren met plantenmateriaal naar onze contreien gekomen. Een opvallend groot aantal rupsen wijst in die richting. In tegenstelling tot 2015 werden een aantal soorten niet gemeld zoals de wingerdpijlstaart (*Hippotion celerio*) en gestreepte pijlstaart (*Hyles livornica*), de eenstipgrasuil (*Mythimna unipuncta*) en de geelzooimot (*Loxostege sticticalis*).

We kunnen na alle jaren van onderzoek nog steeds geen antwoord geven op bepaalde vragen. Door de warmere winters lijken atalanta, kolibrievlinder en ook distelvlinder vaker te kunnen overwinteren. We weten echter niet of deze vlinders zich ook al voortplanten in het vroege voorjaar. En het tijgerblauwtje dat wederom in het centrum van Gent werd gezien: voortplanting? Het ontrafelen van patronen is ook nog altijd lastig. Waarom was het koolmotje (*Plutella xylostella*) zo massaal aanwezig in mei en juni? Trekt de oranje kruidenmot (*Udea ferrugalis*) vooral langs de kust? En komen de distelvlinders wel altijd uit het zuiden? Afgelopen jaar werden ze in Nederland eerder gezien dan in België.

Klimatologisch overzicht van 2016

Van belang voor het trekvlinderonderzoek zijn o.a. de volgende gegevens:

Het zeer zachte weer in december 2015 zette door tot 15 januari. Daarna volgde vorst in de derde week van januari. Februari was zacht, nat maar ook zonnig. Maart was vrij koud, zonnig en aan de droge kant. Ook april was in zijn geheel vrij koud en nat. Op 3 april was wel de eerste "warme" dag van 2016 (+20°C). Mei startte koel, maar van

6–12 en van 17–22 mei was het zomers warm. Juni was zeer nat, maar ook warm. De eerste helft van juli was wisselvallig. Van 15–20 juli bereikte ons zeer warme lucht uit Zuid-Europa. Op 20 juli werd het zelfs +35°C. Augustus was lang koel en wisselvallig maar in de laatste fase van deze maand werd met een zuidelijke stroming zeer warme lucht aangevoerd. Van 24–27 augustus was het tropisch warm. September was zeer warm, droog en zonnig. Tot 20 september waren de temperaturen ver boven normaal. Vanaf 19 september werden de nachten flink kouder. Na 5 oktober werd het vrij koud en vrij droog. Vooral 's nachts koelde het flink af. Vanaf 9 oktober was er al hier en daar nachtvorst. Ook november was kouder dan normaal. Eind november was de temperatuur 's nachts ver onder het vriespunt. December was zacht en meestal droog en zonnig.

De trekvlinders

Bedoeld worden die soorten die veelal uit het Middellandse Zeegebied of de subtropen afkomstig zijn en in onze contreien worden opgemerkt. Deze soorten kunnen doorgaans in geen enkel stadium onze winter overleven.

1. *Colias hyale* (Linnaeus) Gele Luzernevlinder

De eerste Gele Luzernevlinders werden op 7 en 11 mei gemeld uit Den Haag (ZH) (Gerjun Gelling) en Zwijndrecht (AN) (Ricardo van den Bos). De soort was tot medio juli slechts sporadisch hier en daar present. De aantallen bleven echter ook daarna aan de magere kant. Soms werden vele meldingen gedaan van één waarneming door diverse waarnemers. De meeste waarnemingen kwamen uit de eerste helft van de maand augustus. Daarna namen de aantallen weer geleidelijk af. De laatste Gele Luzernevlinder werd gezien in natuurgebied De Margriet te Helvoirt (NB) (Mark Klerks) op 30 oktober.

Maandtotalen: mei 3, juni 3, juli 37, augustus 91, september 39, oktober 14.

Jaartotaal: 187.

2. *Colias croceus* (Fourcroy) Oranje Luzernevlinder

Opvallende meldingen van mogelijke "overwinteraars" zoals in 2015 ontbraken in 2016. Op 2 mei liet de eerste Oranje Luzernevlinder zich zien te Genk (LI) (Kobe Janssen). Ook op 4 en 5 mei was de soort al

present te Mettekoven (LI), Eys (LI), 't Hout (NB) en zelfs al in de Drentsche Aa (DR). Na half juli werd de soort dagelijks gemeld en vanaf medio augustus dagelijks van meerdere plaatsen. Vanaf de tweede week van augustus namen het aantal waarnemingen sterk toe. Nergens werd de soort "veel" gezien. Slechts een enkele keer meldde een medewerker iets hogere aantallen met als hoogste aantallen op 13 augustus te Mechelen (AN) (Kurt Crauwers) 10 stuks en op 25 augustus te Wieringermeer (NH) (Marco van de Lee). 21 imago's. Na de tropisch warme dagen van eind augustus begonnen de aantallen weer geleidelijk af te nemen. Toch bleef de soort ook in oktober nog in redelijke aantallen aanwezig. De laatste Oranje Luzernevlinders werden gezien op 2 november te Nieuwkerke (WV) (Stef Spruytte) en 6 november te Schokland (FL) (Matthijs Courbois).

Maandtotalen: mei 16, juni 16, juli 83, augustus 686, september 441, oktober 220, november 2.

Jaartotaal: 1.464.

3. *Lampides boeticus* (Linnaeus) Tijgerblauwtje

Op 2 juni meldde Dirk Schakel het eerste Tijgerblauwtje uit Leeuwarden (FR). Pas op 31 augustus werd een tweede vlindertje opgemerkt te Kanne-Tiendeberg (LI) (Willy Pardon). Twee weken later op 14 september zag Hans Matheve een imago te Gent-Centrum (OV). Zeker dit derde exemplaar doet vermoeden dat deze soort zich in een micro klimaatje ergens in het stadscentrum van Gent heeft weten staande te houden. De vele waarnemingen uit 2015 en deze melding uit 2016 zouden anders wel op zeer groot toeval berusten.

Vindplaatsen: **België**: OV: Gent-Centrum; LI: Kanne; **Nederland**: FR: Leeuwarden.

Maandtotalen: juni 1, augustus 1, september 1.

Jaartotaal: 3.

4. *Vanessa atalanta* (Linnaeus) Atalanta

Ook dit jaar werd de soort weer uit alle maanden van het jaar gemeld. Door tuintellingen via De Vlinderstichting kwamen de aantallen aanmerkelijk hoger uit. Op 1 januari zag Ries van der Hout een vlinder langstrekkend bij het Lauwersmeer (GR). Ook in België was de soort op 2 januari present te Ancien (HA) en Frasnes-lez-Buissenal (HA). Zodra het weer dit toe liet werd de Atalanta wel ergens gezien. In april begonnen de aantallen duidelijk toe te nemen en vanaf medio juli werd de soort door tientallen waarnemers per dag gemeld. Opvallend was wel dat ondanks het hoge jaartotaal weinig waarnemers hoge aantallen doorgaven. Na 20 september begonnen de aantallen sterk af te nemen. Ongetwijfeld vanwege de koude nachten. Er ging echter tot het eind van het jaar geen week voorbij zonder meldingen. De laatste exemplaren werden gemeld uit Brussel (BR) (Maurice Segers) op 30 december en een pas dood gegaan exemplaar in de modder op 31 december te Berkenwoude (ZH) (Jannie Monhemius). Een paar medewerkers meldden ook overwinterende Atalanta's.

Maandtotalen: januari 55, februari 31, maart 184, april 528, mei 2783, juni 7225, juli 26458, augustus 24663, september 34672, oktober 7300, november 380, december 103.

Jaartotaal: 104.382.

5. *Vanessa cardui* (Linnaeus) Distelvlinder

Het zachte weer van eind december en begin januari zorgde voor een voortzetting van de waarnemingen. Op 1 januari werd de soort zowel te Schiermonnikoog (FR) als op Texel – De Slufter (NH) (Siebold van Breukelen) waargenomen. Ook was de distelvlinder aanwezig in Kloosterzande (ZL) Irene Fortuin schrijft: "Op 8 januari om ongeveer 16.00 uur heb ik een distelvlinder zien vliegen. Hij ging zitten rusten op een graspol. De zon scheen en gaf toch wel wat warmte ". De tuintellingen van De Vlinderstichting zorgden voor enkele waarnemingen in maart en ruim twintig in april. Ook uit België kwamen nu de eerste meldingen. De allereerste op 3 april uit Jette (BR) (Eric Meerschaut). Begin mei was er duidelijk een eerste migratiegolfje. De soort werd van enkele tientallen plaatsen gemeld. Nu gebeurde iets bijzonders: op 30–31 mei werd de soort plots van vele plaatsen in Nederland gemeld. België liep enkele dagen achter, want daar startte de invasie pas op 2–3 juni. De soort was nu meteen volop present. Na een paar weken begonnen de aantallen licht te dalen en dit ging gestaag zo verder in de maanden juli, augustus, september en oktober. De laatste exemplaren werden begin november gezien op 7 november te Vugt (NB) (Saskia Peynenburg) en 7 november in Almere (FL). Tenslotte vond Gijs van Hoorn op 17 november nog een dood exemplaar te Leeuwarden (FR). Al bij al bijna twee keer zoveel meldingen als in 2015.

Maandtotalen: januari 3, maart 3, april 21, mei 619, juni 18831, juli 10557, augustus 7259, september 2629, oktober 212, november 3.

Jaartotaal: 40.127.

6. *Rhodometra sacra* (Linnaeus) Roodstreepspanner

Op 14 juni werd een vroege roodstreepspanner gemeld uit Oostburg (ZL) (Pieter Simpelaar). Het duurde nu tot 7 augustus voordat een tweede vlindertje zich liet zien in Overijse (VB). Van 26 augustus tot 18 september werd de soort nog twintig keer gemeld. Dan volgden nog twee waarnemingen: één op 30 september te Beinsdorp (NH) (Fred Köhler) en één op 30 oktober te Knokke (WV) (Eef Thoen).

Vindplaatsen: **België**: AN: Beerse; LI: Zonhoven; NA: Brûly, OV: Lede, Overijse, Sint Amandsberg; WV: Nieuwpoort, Hooglede; **Nederland**: FR: Terschelling – Hoorn; FL: Kuinderbos; NH: Beinsdorp, IJmuiden, Egmond; ZH: Berkheide; ZL: Arnemuiden, Oostburg, Oostkapelle, Oost-Souburg, Wolphaartsdijk.

Maandtotalen: juni 1, augustus 10, september 12, oktober 1.

Jaartotaal: 24.

7. *Cyclophora pupillaria* (Hübner) Oranjerode oogspanner

Op 10 mei werd één imago gevangen op licht te Vinderhoute-Cohousing (OV) (Sam Provoost en Stijn Vanacker). Op 11 en 21 mei was het weer raak, nu te Wondelgem (OV) (Dries De Vreeze). De soort liet zich daar weer zien op 8 en 9 juli. Op 31 juli werd een imago gezien te Moerbeke (OV). Tenslotte werd de soort – op één uitzondering uit Mechelen na – van 30 augustus tot 28 september regelmatig op licht gevangen in Wondelgem. Op 11 september zelfs 7 stuks! De onafgebroken (en soms

vrij grote aantallen) waarnemingen uit de westrand van Gent sinds 2013 lijken er op te wijzen dat deze soort zich hier (minstens tijdelijk) kan handhaven. Deze soort werd wederom niet gemeld uit Nederland. De laatste waarneming daar dateert van 19 oktober 2012.

Vindplaatsen: AN: Mechelen; OV: Moerbeke, Vinderhout, Wondelgem.

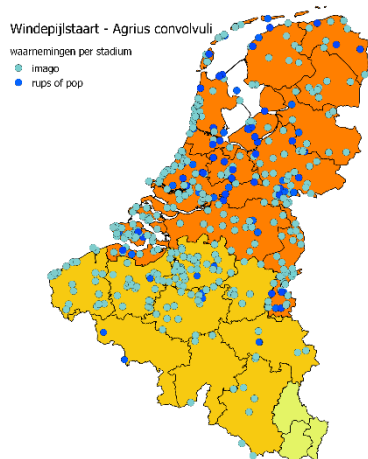
Maandtotalen: mei 3, juli 3, augustus 2, september 19.
Jaartotaal: 27.

8. *Nycterosea obstipata* (Fabricius) Zuidelijke bandspanner

Op 5 april werd de eerste Zuidelijke bandspanner gemeld uit Mechelen (AN) (Jan Soors). Het duurde nu tot 11 mei voordat een tweede exemplaar zich liet zien te Rockanje (ZH) (Kees van Rij). Eind mei werd de soort nog vijf keer gemeld. Op 2 vlindertjes na, medio juli, begonnen de regelmatige meldingen pas vanaf 31 juli met een hoogtepunt eind oktober waarna de meldingen abrupt ophielden. De laatste exemplaren werden gemeld van het eiland Texel (NH) (2 stuks) en Haarlem (NH) op 31 oktober en op 1 november uit Zemst (VB) De allerlaatste was op 2 november in Zichem (VB) (Mark Herremans).

Maandtotalen: april 1, mei 6, juli 4, augustus 10, september 23, oktober 34, november 2.

Jaartotaal: 80.

Kaartje 1:
Vindplaatsen van de windepijlstaart (*Agrius convolvuli*) in 2016, de lichtblauwe stippen zijn imago's en de donkerblauwe stippen zijn vondsten van rupsen.

9. *Agrius convolvuli* (Linnaeus) Windepijlstaart

De eerste Windepijlstaarten werden gemeld op 1 juni uit Villers-Devant-Orval (LX) (Annie Reynaerts) en 2 juni uit Kerksen-Den Biest (OV) (Bob Lambrechts). Pas eind juni kwamen de eerste meldingen uit Nederland. In juli en augustus werd de soort regelmatig gemeld, waarbij het grote aantal rupsen opvallend was. Vanaf eind augustus namen de meldingen plots fors toe. Nergens werden hoge aantallen gemeld, met uitzondering van 25 september met 5 stuks op licht te Oignies-en-Thiérache (NA) en 27 september met 4 imago's te Nieuwdorp (ZL). Na de eerste week van oktober zette de daling goed in. De laatste imago's werden gemeld op 23 oktober uit Poortugaal (ZH) (Niels Gordijn) en op 26 oktober uit Kallo (OV) (Ben Kockx). In de maanden november en december werden nog een paar rupsen en poppen gemeld.

Maandtotalen: juni 1 rups + 4 imago's, juli 7, augustus 31 rupsen + 9 imago's, september 13 rupsen + 330 imago's, oktober 9 rupsen + 69 imago's, november 2 rupsen, december 1 rups en 2 poppen.

Jaartotaal: 57 rupsen + 2 poppen + 419 imago's.

Figuur 1: In 2016 werden naast de vele imago's ook opvallend veel rupsen van de windepijlstaart (*Agrius convolvuli*) gevonden, zoals deze rups nabij Duiven die door Rob Zweers op 14 augustus 2016 werd gefotografeerd.

10. *Acherontia atropos* (Linnaeus) Doodshoofdpijlstaart

De vondst van dode exemplaren in de maand april werden niet in de jaartotalen opgenomen. Ongetwijfeld waren dit (soms al voor 80% vergane) Doodshoofdpijlstaarten van vorig jaar. Op 2 augustus werd een eerste imago gemeld uit Izenberge (WV) (Jacky Launoy). Twee dagen later vond Ilona Buth een rups in Lelystad (FL). Vanaf medio augustus werd de soort als rups en als imago regelmatig gemeld. Het feit dat deze soort enorm tot de verbeelding spreekt bleek weer uit één imago op een boomstam in het centrum van Den Haag. Dit dier werd door 29 verschillende waarnemers gemeld. De laatste exemplaren werden gemeld op 25 oktober te Venlo (LI) (Mariet Verbeek) en 2 november uit Gent (OV) (Dimitry De Wilde). Op 20 december vond Danny Dewulf nog een dood, zeer zwaar beschadigd en afgevlagen exemplaar te Torhout (WV).

Vindplaatsen: **België**: AN: Hemiksem; BR: Brussel, Oudergem; BW: Cortil-Noirmont; HA: Bas-Warneton, Erbisoeul, Rèves; LG: Luik, Liermeux, Stavelot, Fraiture, LX: Torgny, Moiricy; OV: Gent, Sint-Niklaas, Waasmunster, Daknam; VB: Wezemaal; WV: Izenberge, Zillebeke, Torhout; **Nederland**: DR: Roden, Zwiggelte; FL: Lelystad; FR: Schiermonnikoog; GE: Buren, Lichtenvoorde, Ede, Kerkdriel; LI: Kerkrade, Venlo, Maastricht; NH: Amsterdam, Den Helder, Oosterterp, Bergen, Sint Pancras; ZH: Den Haag, Ouddorp, 's-Gravendeel, Vrouwenpolder; ZL: Domburg, Noordwelle.

Maandtotalen: augustus 5 rupsen + 6 imago's, september 9 rups + 1 pop + 11 imago's, oktober 3 rupsen + 13 imago's, november 1 imago, december 1 dood imago.

Jaartotaal: 32 imago's + 1 pop + 17 rupsen.

11. *Daphnis nerii* (Linnaeus) Oleanderpijlstaart

Opvallend was een duidelijke aanwezigheid van de Oleanderpijlstaart. Er werden drie imago's gemeld. Eén op 8 augustus te Voorburg (ZH) (Laurens Brand), één op 9 augustus te Brussel (Vittori Ginevra) en één op 21 september te Haren (GR) (F. Gunnink). Zeer opvallend was het grote aantal rupsen dat gevonden werd. Tussen 6 september en 10 oktober werden 30 rupsen gemeld.

Vindplaatsen: **België**: AN: Ruisbroek; BR: Brussel; OV: Lede, Erongem; VB: Glabbeek; WV: Westvleteren; **Nederland**: GR: Haren; ZH: Rotterdam, Voorburg; ZL: Cadzand.

Maandtotalen: augustus 2 imago's, september 1 imago + 23 rupsen, oktober 7 rupsen.

Jaartotaal: 3 imago's + 30 rupsen.

12. *Hyles livornica* (Esper) Gestreepte pijlstaart

Eén vondst van een imago op 4 juli aan de Fondry des Chiens in Nismes (NA) (Tom Sierens).

13. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus)

Kolibrievlinder

De Kolibrievlinder werd uit alle maanden van het jaar gemeld, behalve uit december. Ongetwijfeld was het wederom een aantal exemplaren gelukt op beschutte plaatsen de winter te overleven. De eersten werden op 26 januari te Vremde (AN) (Fred Vanhaverbeke) en 27 januari te Lahamaide (HA) (Chris Nuyens) gezien. Ook februari kende twee waarnemingen: één op 22 februari te Harelbeke (WV) en één op 29 februari te Rotterdam (Karin Lenten). Verspreid over de maand maart werden er zelfs 38 meldingen genoteerd. De eerste drie weken van april waren er dagelijks meldingen, soms wel uit 4 tot 5 verschillende plaatsen. De laatste week van april en heel de maand mei waren de aantallen laag. Vanaf begin juni namen de meldingen weer toe. Van een invasie zoals in 2015 was echter geen sprake. In juli waren er dagelijks meldingen. De soort was overal duidelijk aanwezig. In augustus vielen de aantallen weer terug maar ze namen in september duidelijk weer toe. Er waren twee pieken – één in juli en één in de tweede helft van september. Medio oktober daalden de aantallen weer fors. De laatste werden begin november gemeld, met uitzondering van de allerlaatste op 22 november te Middenmeer (NH) (Peter Meijer). Het totaal aantal waarnemingen was nog geen kwart van dat in 2015.

Maandtotalen: januari 2, februari 2, maart 38, april 77, mei 32, juni 143, juli 618, augustus 200, september 598, oktober 176, november 8.

Jaartotaal: 1894.

14. *Eublemma parva* (Hübner) Klein purperuiltje

Eén exemplaar in Autelbas (LX) op 7 juni (Tom Sierens). Derde keer bij ons weten dat de soort België bereikt (maar het typisch trekgedrag is sinds lang bekend, en in onze buurlanden duikt de soort ook heel regelmatig op).

15. *Eublemma purpurina* (Denis & Schiffermüller)

Prachtpurperuiltje

Eén exemplaar in Nukerke (OV) op 25 augustus en één in het Bos t'Ename (WV) op 11 september. Eerste waarneming in B in 2014, eerste waarneming in NL in 2015. Ook dit is een soort die sinds jaar en dag bekend staat om trekgedrag naar het noorden, maar de laatste jaren worden de waarnemingen steeds couranter. Deze soort lijkt echt bezig met een areaaluitbreiding (zie ook lepinet, de steeds grotere aantallen in de UK, en de vaststelling dat er plaatsen zijn waar de soort jaarlijks gezien wordt; dit lijkt erop te wijzen dat de soort voet aan wal krijgt).

16. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel) Grote worteluil

Ook voor de Grote worteluil was het een mager migratiejaar. De eerste Grote worteluilen kwamen op licht

op 11 april te Beerse (AN) (Daniel Josten) en op 13 april te Sint-Gillis-Waas (OV) (Kurt Jonckheere). De soort was continu in lage aantallen present en dit bleef zo heel de zomer tot de tweede week van september. Het aantal waarnemingen steeg dan redelijk maar eind september was het voorbij. De eerste week van oktober werd de soort weinig gezien. Dan volgde nog een korte opleving tot begin november. De laatste werden gemeld op 23 november uit Rotselaar (VB) (Etienne Meert) en 24 november uit Wijchen (GE) (Jordy Houkes).

Maandtotalen: april 2, mei 48, juni 27, juli 59, augustus 44, september 115, oktober 47, november 11.

Jaartotaal: 353.

17. *Peridroma saucia* (Hübner) Blauwvleugeluil

Op 27 en 29 mei werden de eerste saucia's gemeld uit Vinderhoute (OV) (Stijn Vanacker) en Zichem (VB) (Marc Herremans). Daarna bleef de soort tot 24 augustus afwezig. Er kwam toen één uiltje in Nukerke (OV) op licht (Simon Feys). Op 7 september ving Tobi Koppejan het eerste Nederlandse exemplaar op licht. De soort was dan zowel in Nederland (10 stuks) als in België (5 stuks) tot 11 oktober aanwezig. Ook voor deze soort dus een zeer magere migratie.

Vindplaatsen: **België**: OV: Vinderhoute, Nukerke, Roborst; LG: Couthuin; VB: Zichem; WV: Oostkamp; **Nederland**: NH: Noordhollands Duinreservaat; ZH: Scheveningen; ZL: Middelburg, Driewegen, Ouwerkerk, Wolphaartsdijk, Kruiningen, Kwadendamme, Kruiningen.

Maandtotalen: mei 2, augustus 1, september 7, oktober 8.

Jaartotaal: 18.

18. *Mythimna vitellina* (Hübner) Zuidelijke grasuil

Op 25 juni kwam een imago op licht te Kruiningen (ZL) (Piet Jopse). Van 18 september tot 25 oktober werden nog acht Zuidelijke grasuiltjes gemeld, telkens op licht. Opvallend is zeker dat alle Nederlandse exemplaren dicht bij de kust werden gesignaleerd.

Vindplaatsen: **België**: AN: Vorst; LG: Esneux; VB: Overijse; **Nederland**: NH: Noordhollands Duinreservaat-Zuidernollen; ZL: Kruiningen, Nieuwdorp, Lewedorp.

Maandtotalen: juni 1, september 5, oktober 3.

Jaartotaal: 9.

19. *Spodoptera exigua* (Hübner) Florida-uil

Na een onwaarschijnlijk topjaar in 2015 werd de Florida-uil nu weer in een "normaal" aantal waargenomen. Op drie uitzondering na kwamen alle meldingen uit de tweede helft van augustus. Op 14 augustus werd de eerste op licht gevangen te Ouwerkerk (ZL) (Hans de Bruijn). Er volgden toen kort na elkaar nog 8 meldingen waaronder het enige Belgische exemplaar op 26 augustus te Hooglede (WV) (Wim Declercq). Na 29 augustus werd de soort nog drie keer gemeld. Eén in Nationaal Park Zuid-Kennemerland op 9 september, één te Den Haag-centrum (gemeld door 7 verschillende waarnemers) op 20 september en één zeer laat uiltje op 3 december te Beusichem (GE) (Paul Hoekstra).

Vindplaatsen: **België**: WV: Hooglede; **Nederland**: GE: Beusichem; NH: Nationaal Park Zuid-Kennemerland; ZH: Den Haag; ZL: Haamstede, Nieuwdorp, Westkapelle, Ouwerkerk.

Maandtotalen: augustus 9, september 2, december 1.

Jaartotaal: 12.

20. *Heliopsis armigera* (Hübner) Katoendaguijl

Ook voor de katoenuil was 2016 weer een “gewoon” trekvlinderjaar. Op 24 juni werd de eerste katoenuil gemeld van Terschelling – Midsland (Piet Zumkehr). Ook op 4 juli (Haamstede) (ZL) 29 juli (Lamswaarde) (ZL) en 8 augustus (Hoarnestreek (FR) liet het uiltje zich zien. Pas vanaf 23 augustus als het eerste Belgische exemplaar werd gemeld uit Leerbeek (VB) was de soort regelmatig present. Deze periode stopte op 30 oktober als de laatste werd gemeld uit Briqueterie de Rome (Durbuy) (LX). De verdeling over Nederland en België was exact gelijk: 24 – 24.

Maandtotalen: juni 1, juli 2, augustus 8, september 24, oktober 13.

Jaartotaal: 48.

21. *Heliopsis peltigera* (Denis & Schiffermüller) Vlekdaguijl

De soort ontbrak in 2014, maar kende in 2015 ruim 550 meldingen. Dit jaar liet ze zich maar sporadisch zien. Op 24 juni werd de eerste gemeld uit Berkelaar (LI) (Ramon Hulbosch) en op 30 juni meldde Wim Declercq een imago uit Klerken (WV). In juli was er slechts één melding uit Les Monts (NA) (Bert Van Der Krieken). Op 24 - 25 - 26 augustus werd de soort op vier verschillende plaatsen gezien. Tenslotte vond Ruud van Middelkoop nog een rups op Tiengemetten (ZH) op 17 september.

Vindplaatsen: **België**: NA: Les Monts (Couvin); OV: Nukerke, Hooglede; VB: Leerbeek WV: Klerken; **Nederland**: LI: Berkelaar; ZH: Tiengemetten.

Maandtotalen: juni 2, juli 1, augustus 4, september 1 rups.

Jaartotaal: 7 imago's + 1 rups.

22. *Autographa gamma* (Linnaeus) Gamma-uil

Blijkbaar waren er wederom een paar pogingen om in een micro-klimaatje te overwinteren. Op 9 januari werd te Swalmen (LI) (Frans Aarts) één imago aangetroffen. Ook op 12 maart in Doel (OV) (Stijn Baeten en Wout De Rouck) en op 19 maart in een waranda te Bergen op Zoom (NB) werden puntgave gamma-uiltjes waargenomen. Op 3 april kwam een eerste gamma-uiltje buiten op licht af. Vanaf medio april werd de soort hier en daar gemeld. Begin mei waren er dagelijks meldingen en vanaf medio mei begon het aantal meldingen duidelijk toe te nemen. Op 21 mei werd de soort door 49 verschillende waarnemers gemeld. Afhankelijk van het weer bleven de aantallen stijgen. Zo werden op 24 juni 130 stuks gemeld van Terschelling (FR) en 67 uit Retranchement (ZL). De aantallen werden meestal in kleine aantallen door vele tientallen waarnemers bij elkaar gesprokkeld. Uitzonderingen waren de schattingen van 1.000 stuks op 24 augustus te Genk -Opglabbekezavel (LI) door Jurgen Dewolf en van 12.000 op 31 augustus bij de Sallandse Heuvelrug – Haarlerberg (OV) door Tom Damm. Vanaf medio september begon het aantal meldingen weer duidelijk af te nemen en vanaf medio oktober namen de dagen zonder waarnemingen flink toe. In november kwamen er al gaten van meer dan een week. De laatste werd op 18 december gemeld uit Ave-et-Auffe (NA) (Patrick Lighezzolo).

Maandtotalen: januari 1, maart 2, april 11, mei 709, juni 6617, juli 10729, augustus 13000 (geschat) + 14338 (geteld), september 2778, oktober 137, november 20, december 3.

Jaartotaal: 48.346.

23. *Trichoplusia ni* (Hübner) Ni-uil

Dit jaar werd slechts één onzeker exemplaar gemeld. Op 24 juli werd het uiltje aangetrokken op licht te Schiermonnikoog (FR) (Hanneke Huiskamp). Een verwarring met b.v. de gamma-uil ligt bij deze soort op de loer. Soms is zelfs genitaliënonderzoek nodig om definitief uitsluitsel te bieden.

24. *Plutella xylostella* (Linnaeus) Koolmotje

Een van de grootste verrassingen van 2016 was ongetwijfeld de enorme invasie van het koolmotje op 31 mei en de eerste week van juni. Op 3 april werd het eerste koolmotje gezien te Heerlen (LI) (Marcel Prick). Zes dagen later zag Jacques Wolschrijn een tweede imago in Twello (OV). Vanaf nu liet de soort zich regelmatig op diverse plaatsen bewonderen. België moest heel de maand april met één waarneming genoegen nemen op 19 april te Opglabbeek (LI) (Jelle Van den Berghe). Vanaf begin mei was de soort zowel in Nederland als in België praktisch dagelijks aanwezig. Het aantal waarnemingen bleef stijgen, maar op een paar uitzonderingen na waren het allemaal eenlingen. Niets – of het zouden de 12 stuks op 13 mei te Hooglede (WV) en de 10 stuks uit Meijendel (ZH) op 26 mei moeten zijn – wees op de enorme invasie die op 31 mei losbarstte. Deze laatste dag van mei werden meer dan 1000 koolmotjes gemeld uit IJzendijke (ZL) en ook een schatting van ruim 1000 kwam uit Oostende (WV). De eerste week van juni werden van vele plaatsen duizenden koolmotjes gemeld. De plaatsen waar de schattingen boven de 1000 lagen worden hieronder vermeld. Hier en daar werden er zelfs 2000, 5000 en enkele keren zelfs 10.000 stuks gemeld. Op 4 juni te Avelgem (WV) en op 5 juni te Kooigem/Sint Denijs (WV)(Dirk Derdeyn) werd zelfs gesproken van een half miljoen. De soort was de eerste week van juni overal in grote aantallen en op tientallen plaatsen aanwezig. Vanaf de tweede week van juni was het op een enkele uitzondering na gedaan met de enorme hoeveelheden. De soort bleef duidelijk in aantal aanwezig maar de extreem grote concentraties bleven achterwege. De rest van juni, juli, augustus, en september was de soort nog overal, maar nu in bescheiden aantallen. Ook uit oktober werd het koolmotje nog iedere dag gemeld. Na de eerste week van november werden de meldingen zeldzaam. Toch werd het vlindertje ook in december gezien. Het laatste exemplaar kwam op licht te Lier (AN) (Wim Veraghtert) op 18 december.

Vindplaatsen met meer dan 1000 koolmotjes: **België**: OV: Heurne, Poeke; LG: La Rochette; NA: Montagne-aux-Buis-Virionval; WV: Oostende, Kortemark, Damme, Dudzele, Hooglede, Avelgem-Scheldegebeid, Kooigem/Sint Denijs, De Panne, Middelkerke, Kachtem, Zeepolder; **Nederland**: FR: Leeuwarden, Merksenheide, Terschelling, Vierhuizen; FL: Almere, Zeewolde; NB: De Heen; NH: Amsterdam, IJmuiden; ZH: Berkheide, Waddinxveen; ZL: Dishoek, Dreischor-Dorp, Domburg, IJzendijke, Retranchement, Middelburg.

Maandtotalen: april 17, mei 3667, juni 569.744 + 2x 500.000, juli 6301, augustus 3236, september 1737, oktober 410, november 44, december 3.

Jaartotaal: 585.159 + 2x 500.000.

25. *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller) Luipaardlichtmot

De eerste Luipaardlichtmot liet zich al op 4 april zien te Virton (LX) (Eef Thoen). Verspreid over de maanden april, mei en juni werd de soort wekelijks wel ergens gezien. Eind juli begon een dagelijkse reeks, meestal gemeld door meerdere waarnemers op meerdere plaatsen. De aantallen namen tot begin oktober langzaam maar gestaag toe. Bijzonder waren de wat hogere aantallen in De Panne (WV). Op 1 oktober werden er 66 geteld door diverse waarnemers en op 2 oktober 20 tot 50 stuks. Ook in Nederland werden op 2 oktober in de Amsterdamse Waterleidingduinen – Groot Sprekelveld(NH) (Arno Piek) 50 motjes geteld. Na deze “piek” daalde het aantal waarnemingen. Op 1 november hield het, met meldingen uit Westkapelle (ZL) (Eric Sanders), Mechelen (AN) (Jan Soors) en 5 stuks te Heist (WV) (Kurt Boux), abrupt op.

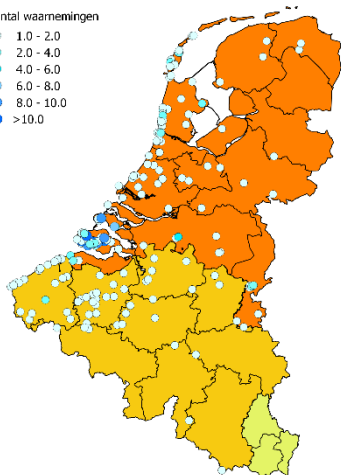
Maandtotalen: april 9, mei 16, juni 15, juli 40, augustus 446, september 696, oktober 419, november 7.

Jaartotaal: 1648.

Oranje kruidenuil - *Udea ferrugalis*

Aantal waarnemingen

- 1.0 - 2.0
- 2.0 - 4.0
- 4.0 - 6.0
- 6.0 - 8.0
- 8.0 - 10.0
- >10.0

Kaartje 2: De oranje kruidenmot (*Udea ferrugalis*) werd verspreid waargenomen maar de hoogste aantallen en de meeste waarnemingen kwamen uit het westen.

Figuur 2: De oranje kruidenmot (*Udea ferrugalis*) werd tot in december 2016 waargenomen, maar helaas overleven ze de winter in de Lage landen doorgaans niet. © Luc Knijnsberg.

26. *Udea ferrugalis* (Hübner) Oranje kruidenmot
Opvallend is dat ruim driekwart van de meldingen uit de kustprovincies afkomstig waren. Al op 12 april trof Luc

Knijnsberg een motje aan in de vlinderdial te Castricum (NH). Een tweede exemplaar werd op licht gevangen in Poperinge (WV) (Serge Noppe) op 9 mei. Vanaf eind mei begon het oranje kruidenmotje zich hier en daar te vertonen. Half juli werden de meldingen iets talrijker. Medio augustus in Nederland en eind augustus in België werd de soort dagelijks van diverse plaatsen gezien. Hier en daar zelfs 10 of meer exemplaren. De meldingen begonnen in september te dalen en in oktober waren er weer vele dagen zonder waarnemingen. Eind oktober en begin november was er nog een opleving. Dan werd de soort 2 weken lang praktisch niet gemeld maar in de tweede helft van november dook ze op diverse plaatsen weer op. De laatste motjes werden gemeld op 28 en 30 november uit Rockanje (ZH)(Kees van Rij) en Deurle (OV) (Denis Van Castele). Het enige december-exemplaar kwam op 9 december op licht te Sint Katherina-Lombeek (VB) (Serge Van Cleijnenbreugel).

Maandtotalen: april 1, mei 3, juni 5, juli 15, augustus 246, september 196, oktober 63, november 32, december 1.

Jaartotaal: 562.

27. *Palpita vitrealis* (Rossi) Satijnlichtmot

De eerste Satijnlichtmot werd op licht gevangen te Den Haag – Duinoord (ZH) (Wouter Bol). Op 19 juli liet het tweede exemplaar zich zien in Rotselaar (VB) (René Meeuwis). In de laatste week van juli was de soort hier en daar aanwezig. Op één waarneming na op 13 augustus kwamen de regelmatige meldingen pas eind augustus op gang en liepen dan door tot begin oktober. De vlinder was vervolgens bijna volledig afwezig op een kleine heropleving eind oktober na. De laatste exemplaren werden gemeld uit Merwede-Gorinchem (ZH), Ouwerkerk (ZL) en Zwolle (OV) op 29 en 30 oktober.

Vindplaatsen: **België:** AN: Lier; LG: Couthuin; NA: Aische-en-Refail, Ri d’Howisse; OV: Ronse, Merelbeke; VB: Leerbeek, Rotselaar, Zichem; **Nederland:** DR: Zuidwolde; OV: Zwolle, Twello; ZL: Ouwerkerk, Heinkenszand, Cadzand-Bad, Haamstede, Oostkapelle; UT: Utrecht; NH: Egmond, Haarlem, Overveen, Amstelveen, IJmuiden; NB: Hank; LI: Sint-Joost, Maastricht; ZH: Den Haag, Brielle, Oegstgeest, Delft, Merwede-Gorinchem, Rockanje.

Maandtotalen: juni 1, juli 7, augustus 4, september 40, oktober 10.

Jaartotaal: 62.

28. *Ancylosis oblitella* (Zeller) Levertvlekmot

Op 9 juli ving Joop de Bakker het enige exemplaar van deze zeldzame trekvlinder te Lamswaarde (ZL) op licht.

Résumé

Papillons migrants en Belgique et aux Pays-Bas en 2016

1. *Colias hyale*. A partir du 7 mai à la fin d’octobre 187 notifications. La plupart en août.
2. *Colias croceus*. Du début mai au début novembre 1464 papillons. La plupart en août et septembre.
3. *Lampides boeticus*. Seulement 3 ex. dont un dans le centre de Gand.
4. *Vanessa atalanta*. Présent dans chaque mois. Au total, plus de 104.000 observations.
5. *Vanessa cardui*. A partir du 1er janvier à mi-novembre plus de 40.000 observations. La migration a commencée aux Pays-Bas fin mai. En Belgique, jusqu’au début de juin.

6. *Rhodometra sacraria*. Du 14 juin au 30 octobre 25 observations dont 20 ex. du 26 août au 18 septembre.

7. *Cyclophora puppillaria*. Du 10 mai au 28 septembre 27 ex. La plupart des observations de Wondelgem (OV). Aucun rapport des Pays-Bas.

8. *Nycterosea obstipata*. A partir de début avril au début novembre 80 ex., la plupart en octobre.

9. *Agrius convolvuli*. De début juin à fin octobre 419 adultes et 54 chenilles. En novembre et décembre 3 chenilles et deux chrysalides.

10. *Acherontia atropos*. Du 2 août au 2 novembre : un total de 32 papillons + 1 chrysalide + 17 chenilles.

11. *Daphnis nerii*. Entre le 8 août et 10 octobre : trois papillons et 30 chenilles.

12. *Hyles livornica*. Un exemplaire le 4 juillet à Nismes (NA).

13. *Macroglossum stellatarum*. Chaque mois de l'année, sauf en décembre. Premier sommet en juillet, deuxième sommet en septembre. Au total 1894 ex.

14. *Eublemma parva*. Un exemplaire le 7 juin à Autelbas (LX).

15. *Eublemma purpurina*. Un exemplaire le 25 août à Nukerke (OV) et un autre le 11 septembre à Ename (WV).

16. *Agrotis ipsilon*. De mi-avril à mi-novembre seulement 353 ex.

17. *Peridroma saucia*. Deux en mai, un en août. Entre 7 septembre et 11 octobre 15 ex.

18. *Mythima vitellina*. Un le 25 juin. Du 18 septembre au 25 octobre encore 8 ex.

19. *Spodoptera exigua*. Un total de 12 ex., la plupart dans la seconde moitié d'août.

20. *Heliothis armigera*. Une année normale : 49 ex., la plupart du 23 août au 30 octobre.

21. *Heliothis peltigera*. Pas en 2014 et 553 ex. en 2015. Cette année: 7 ex. et 1 chenille du 24 juin au 17 septembre.

22. *Autographa gamma*. Total 48346 ex. Seulement quelques endroits avec un grand nombre, la plupart en août.

23. *Trichoplusia ni*. Un papillon sur l'île de Schiermonnikoog (FR) le 24 juillet.

24. *Plutella xylostella*. Présent du 3 avril au 18 décembre. Le plus nombreux le dernier jour de mai et la première semaine de juin. Plus de 1,5 million d'exemplaires.

25. *Nomophila noctuella*. Au total 1648 ex., la plupart en septembre et début octobre.

26. *Udea ferrugalis*. La plupart des rapports des provinces côtières et dans la deuxième quinzaine d'août. Total 562 ex.

27. *Palpita vitrealis*. Du 29 juin au 30 octobre : 62 ex., dont 40 en septembre.

28. *Ancylosis oblitella*. Un papillon le 9 juillet à Lamswaarde (ZL).

8. *Nycterosea obstipata*. From early April to early November 80 specimens, mostly in October.

9. *Agrius convolvuli*. From early June to late October 419 adults and 54 caterpillars. In November and December 3 caterpillars and two pupae.

10. *Acherontia atropos*. From August 2 to November 2: 32 adults + 1 pupa + 17 caterpillars.

11. *Daphnis nerii*. Between August 8 and October 10: three butterflies and 30 caterpillars.

12. *Hyles livornica*. 1 specimen on 4 July at Nismes (NA).

13. *Macroglossum stellatarum*. Seen every month of the year, except in December. First top in July, second top in September. In total 1,894 specimens.

14. *Eublemma parva*. 1 specimen on 7 June at Aulebas (LX).

15. *Eublemma purpurina*. 1 specimen each on 25 August at Nukerke (OV) and on 11 September at Ename (WV).

16. *Agrotis ipsilon*. From mid-April until half of November only 353 specimens.

17. *Peridroma saucia*. Two in May, one in August. From September 7 to October 11: 15 specimens.

18. *Mythima vitellina*. One on June 25. From September 18 until October 25 another 8 specimens.

19. *Spodoptera exigua*. A total of 12 specimens, mostly in second half of August.

20. *Heliothis armigera*. A "normal" year with 49 specimens, mostly from August 23 to October 30.

21. *Heliothis peltigera*. Not in 2014 and 553 in 2015. This year: 7 moths and 1 caterpillar from June 24 until September 17.

22. *Autographa gamma*. Total 48,346 specimens. Only a few places with large numbers, mostly in August.

23. *Trichoplusia ni*. Only one moth on July 24 on the island of Schiermonnikoog (FR).

24. *Plutella xylostella*. Present from April 3 to December 18. Invasions on the last day of May and first week of June. More than 1,5 million specimens.

25. *Nomophila noctuella*. Total 1,648 specimens, mostly in September and early October.

26. *Udea ferrugalis*. Most of the reports from the coastal counties. Mostly in the second half of August. Total 562 specimens.

27. *Palpita vitrealis*. From June 29 to October 30: 62 specimens, including 40 specimens from September.

28. *Ancylosis oblitella*. One moth on July 9 in Lamswaarde (ZL).

Tot slot

Wij willen graag iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan het trekvlinderonderzoek. Een speciaal woord van dank aan: alle ruim 100 vaste medewerkers aan het Benelux trekvlinderonderzoek, alle medewerkers aan waarneming.nl, waarnemingen.be, Noctua, Telmee en de Tuinvlinder-tellingen, de heer Marcel Gillard voor zijn inzet om ook de Franstaligen bij dit trekvlinderonderzoek te betrekken, de heren Rob Zweers en Luc Knijnsberg voor het beschikbaar stellen van de foto's in dit verslag, de heer Jurriën van Deijk voor het doorsturen van de gegevens van Noctua en Telmee, de heren Wouter Vanreusel en Hisko de Vries voor het doorsturen van de exportlijsten van respectievelijk www.waarnemingen.be en www.waarneming.nl.

Ten slotte willen we alle vlinderliefhebbers vragen zich aan te melden als medewerker aan dit onderzoek. U ontvangt dan de benodigde informatie en eventueel een digitale overdruk van dit verslag.

Abridged version

Migrating Lepidoptera in Belgium and the Netherlands in 2016

1. *Colias hyale*. From May 7 to late October: 187 records, most in August.

2. *Colias croceus*. From early May to early November 1464 butterflies, most in August and September.

3. *Lampides boeticus*. Only three of which again one butterfly in the center of Ghent.

4. *Vanessa atalanta*. Present every month of the year. In total, approximately 104,000 observations.

5. *Vanessa cardui*. From January 1 to mid-November more than 40,000 observations. The migration started in the Netherlands late May, in Belgium until early June.

6. *Rhodometra sacraria*. From June 14 to October 30: 25 specimens. Of these 20 specimens from August 26 to September 18.

7. *Cyclophora puppillaria*. From May 10 to September 28 a total of 27 specimens. Most observations from Wondelgem (OV). No reports from the Netherlands.